

To'xliyeva Malika To'rayevna

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti,

“Xalqaro munosabatlar va jahon siyosati” magistratura yo‘nalishi magistranti

YUMSHOQ KUCH DIPLOMATIYASI – O‘ZARO TUSHUNISH UCHUN KO‘PRIK: O‘ZBEKISTONNING JANUBI-SHARQIY OSIYO DAVLATLARI BILAN ALOQALARI

Annotatsiya: Ushbu maqola O‘zbekistonning Janubi-Sharqiy Osiyo davlatlari bilan aloqalarini tahlil qiladi va bu jarayonda "yumshoq kuch" diplomatiyasining rolini o‘rganadi. Tarixiy jihatdan Buyuk Ipak yo‘lining markazida joylashgan O‘zbekiston bugungi kunda Janubi-Sharqiy Osiyoga tobora ko‘proq e‘tibor qaratmoqda. Bu aloqalar nafaqat iqtisodiy, balki madaniyat, diplomatiya va jamoatchilik fikrining nozik ta’sirlariga ham asoslangan. O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev rahbarligida iqtisodiy diplomatiya va xalqaro hamkorlikka katta ahamiyat berilmoqda. Maqolada ASEAN va unga a‘zo davlatlar bilan hamkorlikning rivojlanishi, shuningdek, O‘zbekistonning bu mintaqadagi davlatlar bilan turli sohalarida hamkorlik qilishdagi muvaffaqiyatlari haqida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston, Janubi-Sharqiy Osiyo, ASEAN, Singapur, Malayziya, Indoneziya, yumshoq kuch, mintaqaviylik tajribasi.

Yevrosiyoning qoq markazida joylashgan Markaziy Osiyo geostrategik va iqtisodiy ahamiyati bilan butun dunyo e‘tiborini tortmoqda. Tarixan Buyuk Ipak yo‘lining markazida joylashgan O‘zbekiston tobora sharqqa, ayniqsa, Janubi-Sharqiy Osiyoga qarab bormoqda. Ushbu strategik siljish an’anaviy savdo-iqtisodiy aloqalardan tashqariga chiqadi va mintaqa bilan mustahkam aloqalarni o‘rnatish uchun "yumshoq kuch"ga - madaniyat, diplomatiya va jamoatchilik fikrining nozik ta’siriga tobora ortib borayotgan e‘tiborni o‘z ichiga oladi.

O‘zbekistonning qadimiy an’analar va jo‘shqin san’at turlariga singib ketgan boy madaniy merosi aloqalarni o‘rnatishda qudratli vosita ekanligini isbotlamoqda. Mamlakatning nafis me‘morchiligi, an’anaviy musiqa va raqs san’ati, jahonga mashhur oshxonasi xalqaro maydonda elchiga aylandi. Shunisi e‘tiborga loyiqki, iqtisodiy hajmi bo‘yicha mintaqada ikkinchi o‘rinda turuvchi O‘zbekiston, Markaziy Osiyoda eng ko‘p aholiga ega bo‘lib (35, 650 million¹), bu uni mintaqadagi Janubi-Sharqiy Osiyo davlatlari uchun eng muhim potentsial bozorga aylantiradi. Bu O‘zbekistonning Markaziy Osiyo va Janubi-Sharqiy Osiyo o‘rtasidagi aloqalarni mustahkamlash va hamkorlikni rivojlantirishdagi hal qiluvchi rolini ko‘rsatadi.

Prezident Mirziyoyev rahbarligidagi O‘zbekiston iqtisodiy diplomatiyaga ustuvor ahamiyat qaratmoqda, chunki u ko‘proq xorijiy sarmoya va hamkorlikni jalb qilishga intilmoqda. 2018-yilda o‘zbek diplomatlariga murojaatida u tashqi iqtisodiy aloqalarni kengaytirish, eksportni ko‘paytirish, sarmoya va texnologiyalarni jalb etish, turizmni rivojlantirish muhimligini ta’kidladi. Bu sa’y-harakatlarni tartibga solish uchun u Tashqi ishlar vazirligi tarkibida iqtisodiy aloqalar, jumladan, turizm va eksportni rag‘batlantirish bilan shug‘ullanuvchi maxsus boshqarma tashkil etishni taklif qildi. Bu boradagi ilg‘or tashabbuslarni Mirziyoyev qo‘llab-quvvatladi, iqtisodiy hamkorlikni yo‘lga qo‘yishdagi sa’y-harakatlarga shaxsan rahbarlik qildi.

Janubi-Sharqiy Osiyoning ahamiyati, boshqa dunyo mamlakatlari singari, O‘zbekistonning tashqi siyosiy hujjatlarida aniq aks etgan bo‘lib, “O‘zbekiston – 2030” strategiyasida qayd etilganidek, “xavfsiz va tinchliksevar davlat” tamoyiliga asoslangan siyosatni izchil davom ettiradi.² Toshkentning ustuvor yo‘nalishlari, jumladan, Indoneziya, Malayziya, Singapur va Vetnam kabi Janubi-

¹ <https://www.worldometers.info/world-population/uzbekistan-population/>

² <https://nammqi.uz/ozbekiston-2030-strategiyasi-qabul-qilindi>

Sharqiy Osiyodagi hamkorlar bilan aloqalarni kengaytirish koʻzda tutilgan va ushbu davlatlarni muqobil iqtisodiy hamkorlar va investorlar sifatida salmoqli salohiyatga ega ekanini tan oladi. Bu mamlakatlar rivojlangan sanoat, texnologiya, qishloq xoʻjaligi va turizm bilan kuchli iqtisodiy salohiyatga ega.

Bundan tashqari, Oʻzbekiston ASEANning Osiyo-Tinch okeani mintaqasida, ayniqsa, savdo, moliya va investitsiya sohalarida mintaqaviy kuch sifatidagi ahamiyati ortib borayotganidan mamnun. Shuni qayd etib oʻtish kerakki, Oʻzbekiston 2011-yilda Indoneziyadagi elchisini ASEAN elchisi sifatida akkreditatsiya qilgan Markaziy Osiyo davlatlari orasida birinchi boʻldi, bu Oʻzbekistonning Janubi-Sharqiy Osiyo bilan yaqin hamkorlikdan manfaatdor ekanligini koʻrsatadi.³

ASEAN davlatlari orasida Oʻzbekiston Malayziya, Singapur va Indoneziyani alohida muhim iqtisodiy sheriklar sifatida koʻrib, iqtisodiy va siyosiy aloqalarni mustahkamlash zarurligini taʼkidlaydi. 1990-yillar boshida Janubi-Sharqiy Osiyo ham, mustaqillikka erishgan Markaziy Osiyo davlatlari ham bir-birini osiyolik, Malayziya va Indoneziya misolida esa, musulmonlar kabi koʻrish orqali munosabatlarni oʻrnatishga intildi hamda 1990-yillar boshida Toshkentda Malayziya va Indoneziya elchixonolari ochildi. Prezident Karimov Singapurning qisqa vaqt ichida qashshoq davlatdan yuksak rivojlangan davlatga aylangani “moʻjizasi”dan hayratda ekanligini bildirga edi. U, ayniqsa, Singapurning oʻz madaniy qadriyatlarini asosida va faqat Gʻarb modellaridan nusxa koʻchirmasdan taraqqiyotga erishish qobiliyatini yuqori baholagan. Karimovning Singapur, Malayziya va Indoneziyaga boʻlgan qiziqishi bu mamlakatlarga Oʻzbekistonning iqtisodiy manzarasida ustunlik berdi.

Birinchi Markaziy Osiyo sammitidan soʻng Markaziy Osiyoda mintaqaviy hamkorlikni institutsionallashtirish masalalari muhokamasi jadallik kasb etdi. ASEAN Markaziy Osiyo va Janubi-Sharqiy Osiyo oʻrtasidagi umumiy meʼyoriy oʻxshashlik tufayli ayniqsa dolzarb modelga aylandi. Har ikki mintaqaga ham ichki ishlarga aralashmaslik va nizolarni tinch yoʻl bilan hal etish tamoyillariga urgʻu beradi. Ochiq savdo va hamkorlikka qaratilgan mintaqaviy hamkorlikning ASEAN modeli Markaziy Osiyo uchun qimmatli modeldir. ASEAN tajribasini oʻrganish ikki mintaqaga oʻrtasida yaqinroq hamkorlik va iqtisodiy aloqalarni rivojlantirishga yordam beradi, bu esa har ikki tomonga ham foyda keltiradi.

Markaziy Osiyoning eng koʻp aholisi boʻlgan va boshqa barcha Markaziy Osiyo davlatlari bilan chegaradosh Oʻzbekiston jahon davlatlari, shu jumladan, Janubi-Sharqiy Osiyo bilan aloqani yaxshilash uchun infratuzilmaga, xususan, avtomobil va temir yoʻl tarmoqlariga Sh.Mirziyoyev tashabbusi bilan faol sarmoya kiritmoqda. Oʻzbekistonning ilgari yopilgan transmintaqaviy transport yoʻnalishlarini ochish, oʻz navbatida, uning geografik salohiyatini ochib berdi va uni sarmoya uchun manfaatli yoʻnalishga aylantirdi. Bu nafaqat mamlakatda tovarlar va odamlarning uzluksiz aylanishini taʼminlaydi, balki Markaziy Osiyoda ham iqtisodiy integratsiya va madaniy almashinuvni yanada ragʻbatlantiradi

Oʻzbekiston Janubi-Sharqiy Osiyo bilan uzoq muddatli munosabatlar oʻrnatishda taʼlim va innovatsiyalar muhimligini taʼkidlaydi. Karimov davrida Oʻzbekiston Janubi-Sharqiy Osiyoda Malayziya, Singapur va Indoneziya bilan aloqalarni mustahkamlashga eʼtibor qaratdi. Singapurning taʼlim va inson resurslarini rivojlantirish borasidagi yuksak standartlari Oʻzbekistonning ham qiziqishini uygʻotdi. Bu qiziqish 2007-yilda Toshkentda biznes, menejment va moliya boʻyicha yuqori sifatli taʼlimni taklif etuvchi Singapur Menejmentni Rivojlantirish Instituti (MDIS) tashkil etilishida oʻz ifodasini topdi.⁴ Malayziya taʼlim sohasida ham hamkorga aylandi. 2019-yilda Oʻzbekiston-Malayziya qoʻshma fakulteti, 2020-yilda Malayziyaning “Binari” menejment va tadbirkorlik universiteti bilan hamkorlikda Urganch shahrida Binari xalqaro universiteti tashkil etildi. Oʻzbekistonlik talabalarning

³ UzDaily, “First Central Asian state ambassador to ASEAN presents credentials”, 2011, <https://www.uzdaily.uz/en/post/13448>.

⁴ MDIS, “About MDIS Tashkent”, 2022. <https://www.mdiss.uz/en/menu/overview>.

ko'pchiligi Malayziyada o'qishni afzal ko'radi, ularning 200 ga yaqini Malayziya universitetlarida tahsil oladi.

Texnologik hamkorlik borasida O'zbekiston Janubi-Sharqiy Osiyo mamlakatlari bilan tadqiqot va ishlanmalar, ayniqsa qayta tiklanadigan energiya, qishloq xo'jaligi va texnologiya kabi sohalarda tobora ko'proq hamkorlik qilmoqda. Ushbu hamkorlik innovatsiyalarni rag'batlantiradi va kelajakdagi texnologik hamkorlik uchun poydevor qo'yadi. Mirziyoyevning Xitoy, Yaponiya va Janubiy Koreya kabi mamlakatlardan texnologiyalar transferiga yo'naltirilgan eksportga qaratilgan sanoat bazasini yaratish borasidagi sa'y-harakatlari Janubi-Sharqiy Osiyo mamlakatlari uchun to'qimachilik, qishloq xo'jaligi, halol oziq-ovqat va turizm kabi sohalarda o'z tajribalarini almashish uchun imkoniyatlar ochmoqda. Vinkoast sanoat parkining Tailand kompaniyasi 2019-yilda O'zbekiston Innovatsion rivojlanish vazirligi bilan quyosh energetikasi loyihalarini rivojlantirish bo'yicha o'zaro anglashuv memorandumini imzoladi. Kompaniya Toshkentdagi quyoshli avtomashinalar, shuningdek, Nukus va Xorazm viloyatidagi quyosh fermalarini qurish uchun 1,2 million AQSh dollari miqdorida sarmoya kiritdi. 2017-yil holatiga ko'ra, Singapur O'zbekistondagi elektrotexnika, oziq-ovqat mahsulotlarini qayta ishlash va savdo kabi turli sohalardagi 20 dan ortiq korxonalarni birgalikda moliyalashtirgan. Ikki davlat moliya, neft sohalarda 20 dan ortiq qo'shma loyihalari bilan maqtanishlari mumkin. Malayziya O'zbekistonda 31 ta korxonaga sarmoya kiritgan, ulardan 21 tasi to'liq malayziyalik investorlar tomonidan moliyalashtiriladi. Investitsiyalar neft va gaz, to'qimachilik, mebel, elektronika, shuningdek, moliya va turizm xizmatlari kabi sohalarni qamrab oladi.

O'zbekistonning Janubi-Sharqiy Osiyoda yumshoq kuchga strategik e'tibor qaratayotgani – mamlakat mustahkam munosabatlar o'rnatish sof iqtisodiy yoki siyosiy mulohazalar doirasidan tashqarida ekanini tushunayotganidan dalolatdir. O'zbekiston o'zining madaniy merosidan foydalanish, iqtisodiy ishtirokni rag'batlantirish hamda ta'lim va innovatsiyalarga sarmoya kiritish orqali umumiy qadriyatlar, o'zaro hurmat va farovon kelajakka intilish asosida Janubi-Sharqiy Osiyo bilan hamkorlikning yangi davrini yaratmoqda. Ipak yo'li Sharq va G'arbni bog'lovchi tarixiy yo'l bo'lgan bo'lishi mumkin, biroq O'zbekistonning yumshoq kuch tashabbusi O'zbekiston va Janubi-Sharqiy Osiyo o'rtasidagi hamkorlik, o'zaro tushunish va mustahkam sheriklik kelajagini va'da qiladigan yangi yo'lni ochmoqda.

O'zbekiston va Janubi-Sharqiy Osiyo o'rtasidagi munosabatlar bo'yicha tadqiqotlar hali ham yetarlicha bo'lmasa-da, bu yanada chuqurroq o'rganishga loyiq sohadir. Janubi-Sharqiy Osiyo davlatlari O'zbekistonning ko'p vektorli tashqi siyosatini qo'llab-quvvatlashda muqobil iqtisodiy sheriklar taqdim etish va shu orqali Rossiya va Xitoyga qaramlikni kamaytirish orqali muhim rol o'ynashi mumkin. Bu hamkorliklar O'zbekistonni modernizatsiya qilish va rivojlantirishga ham hissa qo'shishi mumkin. Bundan tashqari, "C5+ASEAN" muloqot forumi, ShHT doirasidagi hamkorlikni yanada chuqurlashtirish, ASEANning Markaziy Osiyo bilan mintaqaviylik tajribasini almashishi kabi tashabbuslar aloqalarni yanada mustahkamlashi mumkin. Bu Markaziy Osiyoning iqtisodiy jozibadorligi va salohiyatini oshirish bilan birga Janubi-Sharqiy Osiyo uchun kengroq bozorni yaratadi, bu esa pirovardida ikkala mintaqaga ham foyda keltiradi.

Adabiyotlar:

1. Dzhuraeva, G, "Perspektivy sotrudnichestva ShOS i ASEAN v novom stoletii" 2015, Mezhdunarodnye Otnosheniia, Tashkent
2. Shoqulov, F. 2020. "Singapur davlatining O'zbekiston bilan o'zaro hamkorlik aloqalari", "Oriental Art and Culture" Scientific-Methodical Journal, 2
3. Mukhsimova, D., "Perspektivy razvitiia regional'noi integratsii Tsentral'noi Azii na primere assotsiatsii stran Iugo-Vostochnoi Azii (ASEAN)", 2015, Ekonomika, Predprinimatel'stvo i Pravo [5 (4): 273–282.

4. Djuraeva, G.,. “K istoriografii issledovaniia roli ASEAN v mirovoi politike (obzor literatury)” 2016, Mezhdunarodnye Otnosheniia, Tashkent, 1: 55–60.
5. Rangsimaporn, P., “Uzbekistan and Southeast Asia: Exploring the Opportunities for Strengthening Relations”, 2022, Silk Road: A Journal of Eurasian Development 3(1). <https://doi.org/10.16997/sr.1274>
6. Regnum, “Uzbekistan pervym iz stran Tsentral’noi Azii akkreditoval svoego posla v ASEAN” 2011 . <https://regnum.ru/news/polit/1381871.html>.
7. UzDaily, “First Central Asian state ambassador to ASEAN presents credentials”, 2011, <https://www.uzdaily.uz/en/post/13448>.
8. MDIS, “About MDIS Tashkent”,2022. <https://www.mdis.uz/en/menu/overview>.
9. Karimov, A and Madimarov, A, “Malaysia as Uzbekistan’s Key Partner in Southeast Asia.” 2021. <https://isrs.uz/en/maqolalar/malajzia-klucevoj-partner-uzbekistana-v-regione-ugo-vostocnoj-azii>.